

siologinės orientacijos ištakas, įvairių tendencijų ryšį su bendrakultūriniais ir socialiniu kontekstu. Tokie ekskursai nebūtų pakenkę knygai.

Šios kritinės pastabos anaipol nemenkina knygos vertės. Negausią mūsų estetinės

kos literatūrą papildė originali studija, parašyta profesionaliai, su geru dalyko žinojimu ir skoniu. Tokios knygos turėtų būti leidžiamos didesniais tiražais. Juk jos reikalingos ne tik mokslo žmonėms.

A. Andrijauskas

IS LOGIKOS ISTORIJS

Nesenai knygynuose pasirodė A. Vaišvilos knyga „Logikos mokslas Lietuvoje“¹. Paantraščiame nurodoma, kad nagrinėjamas 1900—1940 m. laikotarpis. Tad loginės minties raida Vilniuje bei Vilniaus krašte 1920—1939 m. A. Vaišvilos netyrinėjama. Ši įdomi tema dar laukia savo tyrinėtojo. Pačioje knygos pradžioje A. Vaišvila formuluoja darbo kryptį: „Šio tyrimo tikslas — atskleisti loginės minties raidoje realias logikos mokslo problemas, atsekti jų ryšį su tuo metu Lietuvoje plitusių filosofinių gamtamokslinėmis idėjomis, visa tai vertinant marksistinės metodologijos ir šiuolaikinės logikos požiūriu. Istorinius logikos tekstus bandėme tirti taip, kad išryškėtų jų teorinė koncepcija, sąlygojusi juose keliamų idėjų specifinį pobūdį“ (9 p.). Iš to išplaukia, kad knyga turi būti teorinė; vėliau autorius netgi nurodo savo logikos raidos koncepciją ir jos tyrimo metodą (9 p.).

Knygos teoriškumas suponuoja tam tikrą privalomą abstrakcijos lygį. Tačiau, skaitant knygą, atrodo, jog autorius kartais pamiršta savo uždavinius ir dažnai pereina tik prie logikos mokslo istorijos šaltinių aprašymo bei aptarimo. Čia atsiskleidžia ir tam tikri teigiami monografijos bruožai: knygos autorius yra suradęs gausybę naujų, iki šiol daugumai nežinomų logikos istorijos šaltinių, o tai padeda jam nuosekliai atskleisti logikos atsiradimą bei vystymąsi Lietuvoje.

Knyga pradedama lietuviškos logikos terminijos raidos bei logikos dėstymo Lietuvoje aprašymu. Įvadinėje dalyje pateikta daug platesniam skaitytojų sluoksniui nežinomų istoriografinių duomenų.

Tolesnis knygos skirstymas sutampa su autoriaus logikos raidos etapų koncepcija. A. Vaišvila siekia parodyti „logikos raidą kaip gyvą, dialektišką procesą, besivystantį nuo tradicinės prie matematinės ir dialek-

tinės logikos“ (10 p.). Pagrindinis dėmesys pirmame skyriuje nukreiptas į neotomistinės logikos šaltinius bei jos raidą, nes pastaroji, kaip rodo autorius, dominavo tuometinėse Lietuvos mokyklose ir Universitete. Viena iš pagrindinių šios krypties vyravimo priežasčių buvo ta, kad „neoscholastika <...> filosofinė didaktinė sistema, privaloma katalikų mokyimo institucijoms“ (43 p.).

Pastarosios sistemos dominavo Lietuvoje. Čia iškyla klausimas: kodėl kitos logikos kryptys nebuvo įtrauktos į Lietuvos logikos raidą? Autorius nurodo, kad „dėl, galima sakyti, atsitiktinai susiklosčiusių aplinkybių tie Lietuvos studentai <...> kurie buvo išklause pažangesnių logikos kursų Kauno universitete, davusiam toną to meto logikos mokslui Lietuvoje, logikos nedėstė“ (54 p.). O vadovėliai, kuriais naudojosi moksleiviai, parašyti S. Šalkauskio bei A. Jakšto, sekė neotomistine logika.

Antrame skyriuje nagrinėjami matematinės logikos pradmenys Lietuvoje. Labiausiai A. Vaišvilą sudomino K. Raičinskio studija „Matematinis logikos metodas“ bei daktarinės disertacijos „Objektyviosios tikrovės modeliavimas“ fragmentai, kurių aptarimas bei dėstymas užima daug vietos šiame skyriuje. Kita dalis skiriama loginių paradoksų gvildenimui, remiantis aptariamo laikotarpio medžiaga. Svarbiausiu iš jų pripažįstamas V. Sezemano darbas „Paradoksų klausimu“.

Paskutinis, trečias, skyrius aprašo dialektinės logikos atsiradimą bei plitimą Lietuvoje. Autorius mano, jog dialektikos gimimą Lietuvoje sąlygojo tradicinės logikos ribotumas ir dialektinių idėjų plitimas iš Vakarų filosofijos.

Taip trumpai būtų galima nusakyti knygos turinį bei autoriaus keliamus uždavinius. Verta pažymėti, kad šie uždaviniai ne visur vienodai įgyvendinti. Pirmiausia,

¹ Vaišvila A. Logikos mokslas Lietuvoje.— V., 1980.

knygoje vis dėlto nėra „gyvo, dialektiško logikos raidos proceso“. Daugelio šaltinių aptarimas monografijos autorių nuvedė prie smulkaus aprašinėjimo bei vertinimų. Aišku, jog teorinis lygis dėl to nukentčia. Galima sakyti, kad autoriui ne visur pavyko suderinti abstraktų teorinį bei konkrečių istorinį (aprašomąjį) logikos tyrimo būdus.

Kitas trūkumas yra knygos fragmentiškumas. Ji, matyt, galima paaiškinti tuo, kad monografijos pagrindas — disertacija. Bet knygai ir disertacijai keliama reikalavimai nebūtinai sutampa. Šis trūkumas ne-

leidžia autoriui nuosekliai atskleisti V. Sezemano filosofijos įtaką Lietuvos logikos raidai (ypač neaišku, kam reikėjo nagrinėti jo bendras filosofines pažiūras pirmame skyriuje). Abejotinas atrodo ir išsamus K. Raičinskio logistinės sistemos dėstymas, nes ši sistema didesnės įtakos lietuviškos logikos vystymuisi nepadarė.

A. Vaišvilos knyga „Logikos mokslas Lietuvoje“ yra svarus kruopštaus darbo rezultatas. Jis gali būti įdomus kiekvienam, besidominčiam Lietuvos filosofinės minties raida.

V. Valevičius

DIPLOMANTŲ DARBAI

1980 m. gegužės 27 d. VVU Psichologijos katedroje vyko filosofijos specializacijos studentų diplominių darbų gynimas. Jo metu apginti penki darbai.

R. Jablonskytės diplominiame darbe „Individo socializacijos procesas“ nagrinėjama žmogaus socializacija dviem aspektais — psichologiniu ir sociologiniu. Pirmoje darbo dalyje kritiškai analizuojamos psichoanalizės pradininko Z. Froido bei vaidmenų teorijos kūrėjo D. Mido pažiūros į socializacijos procesą, taip pat šios problemos sprendimas marksistinėje filosofijoje ir sociologijoje. Diplomantė atkreipia dėmesį, kad socializacijos procesas iki šiol buvo tyrinėjamas daugiau psichologiniu aspektu, o socialiniam skiriama pernelyg mažai dėmesio. Darbe plačiai aptariama įvairių socialinių institutų bei grupių (šeimos, mokyklos, bendraamžių ir gamybinių kolektyvų) reikšmė individo socializacijai. Daroma išvada, kad šeimos ir mokyklos vaidmuo šiame procese mažėja, o bendraamžių grupės ir gamybinio kolektyvo — didėja. Taip pat pabrėžiama, kad žmogus yra aktyvus socializacijos proceso dalyvis, kuriantis save veikloje. Socialiniu požiūriu reikšminga veikla, pasak diplomantės, — pagrindinė individo socializacijos sąlyga.

N. Jurgelėnaitės diplominio darbo tema — „Humanizmas S. Kierkegoro filosofijoje“. Daug dėmesio darbe skiriama tiems S. Kierkegoro teorijos bruožams, kurie ją skiria nuo tradicinės racionalistinės filosofijos. Aptariamas ironijos principas, kaip S. Kierkegoro pasaulėžiūros ir jo iracionalistinės žmogaus sampratos pagrindas,

būties ir tiesos samprata jo filosofijoje. Humanistinis S. Kierkegoro žmogaus koncepcijos pobūdis pasireiškia mėginimu rasti išeitį iš tos beviltiškos situacijos, kurioje atsiduria individas susvetimėjusioje buržuazinėje visuomenėje. S. Kierkegoras iškėlė būties, kaip individualios žmogaus egzistencijos, problemą. Tačiau į tikrovę ir į susvetimėjusios asmenybės išlaisvinimą jis žvelgė iš savojo „aš“ vidaus, nematydamas socialinių susvetimėjimo priežasčių. Harmoningo asmenybės vystymosi sąlyga S. Kierkegoras laiko žmogaus pasirinkimą būti savimi, t. y. jo moralinį apsisprendimą. S. Kierkegoro filosofijai būdingas vien moralinis buržuazinės visuomenės neigimas. Tai ir lemia jo humanizmo abstraktumą ir tragiškumą. Realus humanizmas gali būti įgyvendintas tik pertvarkius individo visuomeninės būties sąlygas.

Religija ir jos socialinis vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje kinta labai sparčiai. Labai problemiškas pats religijos apibrėžimas. Savo diplominiame darbe „Religijos definicijos problema žinojimo sociologijoje“ A. Paliulytė kelia mintį, kad universali filosofinė religijos definicija vargu ar galima. Yra vienas būdas — tirti religiją jos atliekamų funkcijų visuomenėje požiūriu. Šį uždavinį sprendžia sociologija. Tačiau ir joje iškyla tiriamojo objekto (religijos) apibrėžimo problema, kuri kartu yra bendras mokslo metodologinės problemos — empirinio tyrimo ir teorijos santykio — atvejis. Atskleidžiant religijos funkcijas, pirmiausia būtina nurodyti jų